

МОЦИОНИ СУФИКСИ У СВРЉИШКИМ ГОВОРИМА СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Рад се бави изучавањем творбеног маркирања именица којима се означавају женска лица у говорима сврљашког краја (источна Србија). Установљени су продуктивни суфикси у моционој творби и њихови корелативни парњаци. Анализа се темељи на корпусу који смо прикупили у говорима сврљашког краја за потребе докторске дисертације *Антропографска лексика у говорима сврљашког краја – лингвогеографски приступ*.

Кључне речи: српски језик, говори сврљашког краја, моциона творба, моциони суфикс, творбено-семантичка категорија *nomina attributiva*

Предмет наше анализе јесу именичке творенице којима се у говорима сврљашког краја, који се налази на крајњем истоку Србије и углавном поклапа с границама Сврљашке котлине,¹ означавају женска лица на основу изражености одређене физичке особине. У фондусу података које смо на основу јединственог упитника прикупили за потребе докторске дисертације² издвојили смо 249 твореница изведених моционим суфиксима у оквиру творбено-семантичке категорије *nomina attributiva*. Фонд сведочи о физичким особинама које су познате и код мушких и код женских особа, изузимајући оне које су својствене само женским лицима, а чији су

* anasavic81@gmail.com

** Овај рад је настао у оквиру пројекта „Дијалектолошка истраживања српског језичког простора“ (ЕДБ 178020), који у целини финансира Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије. Велико хвала колегиници Александри Јанић на спремности да помогне у разрешавању многих недоумица које су се наметале током израде рада.

¹ Сврљашки говор не постоји као посебан говор једног краја. Јединствено општинско подручје Сврљига покривају два говорна типа призренско-тимочке дијалекатске области – источни део припада тимочко-лужничком, а западни сврљашко-заплањском типу. Заједничке и паралелне одлике ових говорних типова утврђене су у раду *Говори Бучума и Белог Потока* (БОГДАНОВИЋ 1979), а неке од њих читаће се и у нашој грађи, посебно на фонетском плану: а) заједничке одлике: постојање полугласа (*вџиља, тџкошијес, -та, -то, џкља*), финалног л (*анђел, бел, вол*); б) одлике ТЛ типа: вокално л (*длгша, жлт, кривокл, -а, -о*), развој *тј, *дј > ч, џ (*вреча, свеча, безвџиња*), палатализовање к, г испред е, и (*длгорућес, -та, -то, ћилча, длгоноћес, -та, -то, бођињав, -а, -о*); в) одлике СЗ типа: вокално л > љ (*дљгоног, -а, -о, дљгша, дљгошија*), развој *тј, *дј > ћ, ђ (*свећа, међа, веђиња*), нема палатализовања к, г испред е, и (*краткорукес, -та, -то, килча, кратконогес, -та, -то, богињав, -а, -о*).

² Ана Савић-Грујић, *Антропографска лексика у говорима сврљашког краја – лингвогеографски приступ* (докторска дисертација, одбрањена 11. јула 2016. године на Филолошком факултету у Београду, пред комисијом у саставу: проф. др Првослав Радић (ментор), проф. др Софија Милорадовић и проф. др Рајна Драгићевић).

мушки корелативи успостављени аналогijом. Тачније, има именица које из различитих биолошких или традиционалних разлога нису развиле моционе парњаке (BARIĆ 1987: 12).

Циљ нашег истраживања био је да на основу прикупљене именичке грађе, која припада категорији женских лица са значењем носилаца особина у говорима сврљишког краја, издвојимо моционе суфиксе, укажемо на њихову продуктивност, као и да добијене резултате упоредимо са стањем у књижевном језику.

Теоријско утемељење овог рада углавном се заснива на истраживањима Б. Ћорића, који именичку моцију дефинише као творбени начин обележавања разлике у полу, односно као способност језика да помоћу одређених суфиксних форманата гради називе за женска лица од корелативних именица мушкога рода, при чему мовирани женски корелатив „остаје у оквирима семантичке области мушког корелатива, а деривацијом је само пол промењен” (ЋОРИЋ 1982: 6). Прецизније, „моциони суфикс служи као допунски знак: њиме се значење творбене основе само модификује, док основно значење остаје неизмењено” (ЋОРИЋ 1982: 8).

Полазећи од наведених поставки, поимање појма *моција* употребљавамо у донекле ширем значењу које подразумева постојање назива за женска лица у творбено-семантичкој категорији *nomina attributiva*, без обзира на то да ли су они настали од мушких еквивалентних форми. Наиме, моционим се сматрају и они суфикси који не улазе у моциони однос с неким другим суфиксом за извођење мушког корелатива, али означавају женски пол (BARIĆ 1987: 9). Такође, у неким случајевима корелација изостаје јер се „моциони суфикс појави као творачки, а не само модификациони елемент творбе” (ЋОРИЋ 1982: 11).

Дакле, нашем анализом обухваћени су деривати настали интегралном моцијом, када читав мушки назив, односно његова граматичка основа улази у састав деривата са значењем лица женског пола и суплетивном именичком моцијом, када женски назив настаје извођењем од окрњеног мушког назива, односно, мушка ознака бића губи свој суфикс и на његово место долази моциони суфикс (БОШКОВИЋ 1936: 25; ЋОРИЋ 1982: 8), али и деривати изведени од других врста речи додавањем одговарајућих моционих суфикса. Међутим, иако је у раду управо највише примера који нису настали извођењем од еквивалентних речи из категорије мушких лица, искуства стечена на терену, по којима називу за женска лица готово увек претходи мушки назив, надамо се, макар делимично оправдавају наше опредељење да називе за женска лица изводимо од еквивалентних именица мушког рода.

Ради боље прегледности и уочавања продуктивности суфикса и појединих творбених типова, систематизација грађе извршена је по азбучном реду суфикса, при чему је истовремено указано и на значење.

Суфикс -а

Док је у књижевном језику моциони суфикс -а непродуктиван у творбено-семантичкој категорији *nomina attributiva* (ЋОРИЋ 1982: 156–158) и потврђен само у ознакама сродства (КЛАЈН 2003: 19), у говорима сврљишког краја он врши функцију моционог суфикса код већег броја назива женских лица:

*бељузана*³ (: бељузан 'човек светле пути'), *бркана* (: бркан 'човек великих бркова'), *бубрељана* (: бубрељан 'човек широка лица; човек дебелих образа'), *бубуљана* (: бубуљан 'човек с бубуљицама на лицу'), *бубурана* (: бубуран 'човек широка лица'), *већана* (: већан 'човек великих обрва'), *врпуљана* (: врпуљан*⁴ 'особа која њише куковима док хода'), *главурана* (: главуран 'човек велике главе'), *главурдана* (: главурдан 'човек велике главе'), *главуцана* (: главуцан 'човек велике главе'), *гргуљана* (: гргуљан 'човек гргураве косе'), *гргурана* (: гргуран 'човек гргураве косе'), *гузана* (: гузан 'човек велике задњице'), *гузичана* (: гузичан 'човек велике задњице'), *дебелјана* (: дебелјан 'дебео човек'), *жљебурана* (: жљебуран 'човек великих уста'), *кебуљана* (: кебуљан 'човек пуних, избачених уста'), *келана* (: келан 'човек без косе'), *коколана* (: коколан 'човек крупних очију; човек буљавих очију'), *космурана* (: космуран 'човек дуге, неуредне косе'), *крмељана* (: крмељан 'човек крмељивих очију'), *маљузана* (: маљузан 'човек мале главе; човек ниска раста'), *модрелјана* / *модруљана* (: модрелјан / модруљан 'човек плавих очију'), *мустакана* / *мустаћана* (: мустакан / мустаћан 'човек великих бркова'), *носурана* (: носуран 'човек велика носа'), *образана* (: образан 'човек дебелих образа'), *пашњакана* (: пашњакан 'човек велика стомака'), *пупурана* (: пупуран 'човек дебелих образа; човек пуних, избачених уста'), *пурпузана* (: пурпузан 'човек пуних, избачених уста'), *реткозубана*⁵ (: реткозубан 'човек ретких зуба'), *рићана* (: рићан 'човек рићих косматих површина'), *рњана* (: рњан 'човек широких ноздрва'), *сомурана* (: сомуран 'човек са секрецијом у носу'), *сопуљана* (: сопуљан 'човек са секрецијом у носу'), *туберана* (: туберан 'човек који има туберкулозу'), *ћебурана* (: ћебуран 'човек пуних, избачених уста'), *усмрцана* (: усмрцан 'човек са секрецијом у носу'), *чакарана* (: чакаран 'разрок човек'), *шавелјана* / *шевелјана* (: шавелјан / шевелјан 'који не иде право, врлуда, тетура се').

Суфикс *-ица*

Иако је суфикс *-ица* у књижевном језику најзаступљенији моциони суфикс (БОШКОВИЋ 1936: 9; ЋОРИЋ 1979: 34; КЛАЈН 2003: 116), у говорима сврљишког краја његова продуктивност у моционој функцији није велика. Потврђен је у образовању изведеница са значењем женских бића, према мушким корелативним именицама изведенима следећим суфиксима:

-ак: причудњица (: причудњак 'човек мале главе');

³ Акценат, који је у говорима призренско-тимочке дијалекатске области увек експираторан, без опозиције по квалитету и квантитету, из техничких разлога обележавали смо знаком за дугоузлазни акценат.

⁴ У тексту ће корелативни облици који нису потврђени, а могуће их је реконструисати, бити обележени звездом (*).

⁵ Називи попут творенице *реткозубана* могу се тумачити као изведенице настале моционом творбом према истозначним сложеним називима мушких лица, или као сложенице исконструисане према синтагмама сачињеним од придева и именица чије основе улазе у њихов састав. Предност извођењу у односу на префиксално-суфиксалну или сложено-суфиксалну творбу дајемо зато што је извођење својственије српском језику. Сличан приступ имао је и С. Бабић (1986: 62). Такође, Б. Ћорић сматра да именичку моцију карактерише само суфиксни творбени начин (ЋОРИЋ 2008: 200), односно – да се „префиксацијом, инфиксацијом или композицијом не изражавају моциони односи” (ЋОРИЋ 1982: 7).

-(а)ц: *врскавица* (: врскавац 'човек који не изговара све гласове'), *кудраница* (: кудравац 'човек груграве косе'), *љигавица* (: љигавац 'човек који балави док прича'), *мутавица* (: мутавац 'човек који замуцкује'), *пéгавица* (: пегавац 'човек с пегама на лицу'), *уњакавица* (: уњакавац 'човек који говори „кроз нос”');

-енко: *убавица* (: убавенко 'леп човек');

-ик: *цакленица* (: цакленик 'човек крупних очију; човек буљавих очију');

-ча: *кљуница* (: кљунча 'човек кукаста носа').

Суфикс -ка

Најзаступљенији моциони суфикс у говорима сврљишког краја јесте суфикс -ка,⁶ који и у књижевном језику представља врло продуктиван суфикс у образовању изведеница за означавање женских бића добијених од корелатива мушког рода (ЋОРИЋ 1979: 35–37; КЛАЈН 2003: 133). Велики број примера у нашој грађи настао је интегралном моцијом:

богáлка / *богáлха* (: богаљ 'човек с телесним недостатком'), *брбосáнка* (: брбосан 'човек с говорном маном'), *брбостáнка* (: брбостан 'човек с говорном маном'), *брчкóлка* / *брчкóлха* (: брчкољ 'особа изборана чела'), *бубулéјка* (: бубулеја 'особа дебелих образа'), *бубуљáнка* (: бубуљан 'човек с бубуљицама на лицу'), *вратóња* / *вратóња* (: вратоња 'човек дебела врата'), *голоши́ка* (: голошија 'човек дуга врата'), *дебелошијáнка* (: дебелошијан 'човек дебела врата'), *дебелошиј(ј)ка* (: дебелошија 'човек дебела врата'), *длагоши́јка* / *длгошијá* / *длгоши́ка* / *дугоши́јка* (: длагошија / длгошија / дугошија 'човек дуга врата'), *зубоња* / *зубоња* (: зубоња 'човек великих зуба'), *кијавичáрка* (: кијавичар 'човек који кија'), *кицошли́ка* (: кицошлија 'човек стамена стаса'), *коколáнка* (: коколан 'човек крупних очију; човек буљавих очију'), *краткоши́ка* / *краткошијá* (: краткошија 'човек кратка врата'), *кривојéтка* (: кривоједа 'човек кривих уста'), *кривоши́јка* / *кривошијá* (: кривошија 'човек крива врата'), *лепотáнка* (: лепотан 'леп човек'), *модрелáнка* (: модрелан 'човек плавих очију'), *носура́нка* (: носуран 'човек велика носа'), *пунпура́нка* (: пунпуран 'човек дебелих образа; човек пуних, избачених уста'), *рицóвка* (: рицов* 'особа риђих косматих површина'), *сомура́нка* (: сомуран 'човек са секрецијом у носу'), *танкоши́(ј)ка* / *тњкоши́ка* (: танкошија / тњкошија 'човек крива врата'), *туберáнка* (: туберан 'човек који има туберкулозу'), *цакловáнка* / *цкловáнка* (: цаклован / цклован 'човек буљавих, стакластих очију'), *цѐрозубоња* (: цѐрозубоња 'човек ретких зуба'), *чакарли́ка* (: чакарлија 'разрок човек'); *чекерáнка* (: чекеран 'разрок човек').

У говорима сврљишког краја суфикс -ка чешћи је у суплетивној него у интегралној моцији. Женски мовирани облици настају наспрам редукованих мушких назива који се завршавају следећим суфиксима:

⁶ Суфикс -ка јесте најпродуктивнији и најзаступљенији моциони суфикс и у македонским и бугарским говорима (БОШКОВИЋ 1936: 25, 46–52). Снажна интерференција која се остварује међу суседним бугарским и македонским говорима и говорима српске призренско-тимочке дијалекатске области утицала је на значајне промене на свим језичким нивоима. О томе в. шире у: РАДИЋ 2003; МИЛОРАДОВИЋ 2007.

-(*ь*)*ц* / -(*а*)*ц*: *белогла́вка* (: белоглавац 'сед човек'), *жутáрка* (: жутарѣц 'човек жуте косе'), *краткочéлка* (: краткочелац 'човек ниска чела'), *мазногла́вка* (: мазноглавац 'човек зализане косе'), *пуљогла́вка* (: пуљоглавац 'човек мале главе'), *реткозупка* (: реткозубац 'човек ретких зуба'), *тресогла́вка* (: тресоглавац 'човек који се стално тресе'), *шиљогла́вка* (: шиљоглавац 'човек шпицасте главе');

-*ко*: *беличка* (: беличко 'човек природно светле косе; човек светле пути'), *бестрѣпка* (: бестрепко 'човек без трепавица'), *белове́шка* (: беловешко 'човек белих обрва'), *богиња́вка* / *бођиња́вка* (: богињавко / бођињавко 'човек с богињама'), *брбља́вка* (: брбљавко 'човек с говорном маном'), *брбљивка* (: брбљивко 'човек с говорном маном'), *бу́цка* (: буцко 'дебео човек'), *вргавка* (: вргавко 'човек с бубуљицама'), *врска́вка* (: врскаво 'човек који не изговара све гласове'), *врторѣпка* (: врторепко* 'особа која њише куковима док хода'), *гара́вка* (: гаравко 'човек црне косе; човек тамна тена'), *голочéлка* (: голочелко 'човек висока чела'), *горелјивка* / *гурелјивка* (: горелјивко 'човек крмеливих очију'), *грозни́чавка* (: грозничавко 'човек који се стално тресе'), *жлтајáжа* / *жутáјка* (: жлтајко / жутајко* 'човек жуте косе; човек жута тена'), *жу́тка* (: жутко 'човек жуте косе; човек жута тена'), *жу́шка* (: жушко 'човек жуте косе; човек жута тена'), *зализа́нка* / *зали́занка* (: зализанко 'човек зализане косе'), *јевти́кљавка* (: јевтикљавко 'човек који кашље'), *јевти́чавка* (: јевтичавко 'човек који кашље'), *кашљича́вка* (: кашљичавко 'човек који кашље'), *кијавка* / *кија́вка* / *ћија́вка* (: кијавко / ћијавко 'човек који кија'), *клѣмпа́вка* (: клемпавко 'човек клемпавих ушију'), *кострѣшка* (: кострешко 'човек јаких обрва'), *лисавка* (: лисавко 'човек с праменовима различите боје'), *лисѣнка* (: лисенко 'човек с праменовима различите боје'), *ли́ска* (: лиско 'човек с праменовима различите боје'), *ли́шавка* (: лишавко* 'човек с праменовима различите боје'), *луња́вка* (: луњавко 'човек с пегам на лицу'), *мадежа́вка* (: мадежавко 'човек с младежом на лицу'), *маља́вка* (: маљавко 'маљав човек'), *модри́чка* (: модричко 'човек модра тена; човек плавих очију'), *мрсоља́вка* (: мрсољавко 'човек са секрецијом у носу'), *мршавка* (: мршавко 'мршав човек'), *мута́вка* (: мутавко 'нем човек'), *прѣ́шка* (: пршко 'човек прѣста носа'), *пупња́вка* (: пупњавко 'човек великих дебелих образа'), *пупу́рка* (: пупурко 'човек пуних, избачених уста'), *разокáнка* (: разоканко 'разрок човек'), *расцѣ́пка* (: расцепко 'човек са зечјом усном'), *риђа́јка* / *рица́јка* (: риђајко / рицајко* 'човек риђих косматих површина'), *риђка* / *ри́цка* (: риђко* / рицко* 'човек риђих косматих површина'), *роша́вка* / *рошавка* (: рошавко 'човек рошава лица'), *руме́нка* (: руменко 'човек црвених образа'), *рута́вка* (: рутавко 'маљав човек'), *сакатљивка* (: сакатљивко 'човек с телесним недостатком'), *седиња́вка* (: седињавко 'човек седе косе'), *сомурља́вка* (: сомурљавко 'човек са секрецијом у носу'), *тресо́јка* (: тресојко* 'човек који се стално тресе'), *тресу́лка* (: тресуљко 'човек који се стално тресе'), *тршља́вка* (: тршљавко 'човек гргураве косе'), *ћела́вка* / *кела́вка* (: ћелавко / келавко 'човек без косе'), *ћосавка* (: ћосавко 'човек без обрва'), *ћуба́нка* (: ћубанко 'човек бујне косе'), *убавѣ́нка* (: убавенко 'леп човек'), *убавка* (: убавко 'леп човек'), *цвѣ́тка* (: цветко 'човек с младежом на лицу'), *цигља́вка* (: цигљавко 'човек танка струка'), *челѣ́нка* (: челенко 'човек висока чела'), *четвѣ́ртка* (: четвртко 'човек четвртасте главе'), *чоља́вка* (: чољавко* 'човек с деформитетом удова'), *шопѣ́лка* / *шопѣ́шка* (: шопѣљко 'човек који шушкета док говори'), *шушља́вка* (: шушљавко 'човек који шушка када говори');

-ља: *белотрѐпка* (: белотрепља 'човек белих трепавица'), *вртоду̀пка* (: вртоду̀пља* особа која њише куковима док хода'), *кривозу̀пка* (: кривозубља 'човек кривих зуба'), *цѐрозу̀пка* (: цѐрозубља 'човек ретких зуба');

-оња: *кривозу̀боња* / *кривозу̀боња* (: кривозубоња 'човек кривих зуба'), *кривоноска* (: кривоносоња 'човек крива носа'), *шилобрáдка* (: шилобрадоња 'човек истурене вилице');

-ча: *бѐлка* (: белча 'човек светле косе; човек светла тена'), *белому̀јка* (: белому̀јча 'човек светлих косматих површина; човек светле пути'), *белотрѐпка* (: белотрепча, 'човек белих трепавица'), *гáрка* (: гарча 'човек црне косе; човек тамна тена'), *гу̀лка* (: гуљча 'човек без обрва; превише ошишан човек'), *ђу̀мка* (: ђумча 'човек с ђубом на глави'), *клѝмка* (: климча 'човек који се гега у ходу'), *кљу̀нка* (: кљунча 'човек кљунаста носа'), *кривка* (: кривча 'човек који храмље'), *кр̀нка* / *кр̑̀нка* (: кр̑̀нча 'човек кратка затупаста носа; човек без носа'), *нѐмка* (: немча 'нем човек'), *плавка* (: плавча 'човек светле косе; човек светла тена'), *р̑̀нка* / *р̀нка* (: р̑̀нча 'човек широких ноздрва'), *ро̀шка* (: рошча 'човек рохава лица'), *су̀рка* (: сурча 'човек седе косе'), *ћопка* (: ћопча 'човек који храмље'), *цр̀нка* (: црнча 'човек тамне косе; човек тамна тена'), *цё̀клѝвка* (: цё̀клѝвча* 'човек буљавих, стакластих очију'), *чу̀лька* (: чуљча 'човек без једног ува; човек с окр̑̀неним увом'), *шáрка* (: шарча 'човек с праменовима различите боје').

Суфикс -ла

Моциони суфикс *-ла*, непознат књижевном језику, у говорима сврљишког краја потврђен је код назива *му̀тла* (: мутља 'нем човек'), добијеног суплетивном моцијом из мушког корелатива са суфиксом *-ља*.⁷ Неколико примера настало је и везивањем сложеног суфикса *-ојла* за основе различитих речи: *врцо̀јла* (: врцоја*), *зализо̀јла* (: зализоја 'човек зализане косе'), *потресо̀јла* / *потрисо̀јла* (: потресоја / потрисоја 'човек који се стално тресе'), *сакато̀јла* (: сакатоја 'човек с телесним недостатком'), *умр̑̀ђо̀јла* (: умр̑̀ђоја* 'особа која њише куковима док хода').

Суфикс -на

Суфикс *-на* у моционој функцији није познат књижевном језику. С друге стране, у говорима сврљишког краја суфикс *-на* представља један од

⁷ Насупрот стању у књижевном језику, у призренско-тимочкој дијалекатској области суфикс *-ла* има статус продуктивног суфикса, посебно у говорима призренско-јужноморавског говорног тип. Према истраживањима Р. Жугић (2009: 89–90), суфикс *-ла* представља веома продуктиван суфикс при образовању пејоратива за именовање женских лица негативних телесних особина, што потврђује и М. Илић (2012), која бележи 44 изведенице добијене везивањем суфикса *-ла* за различите основе, од којих највећи број означава женске особе карактеристичне по изгледу или по некој другој особини. Н. Богдановић (2000) у попису инвентара морфолошке проблематике призренско-тимочких говора наводи однос суфикса *-ла* : *-ља* као доминантно обележје изведеница са значењем женске / мушке особе као носноца неке особине.

најпродуктивнијих суфикса у творби назива за женска лица. Мушки корелативи завршавају се суфиксима:

-а: *бркна* (: брка 'човек с брковима'), *жгóљна* (: жгоља 'мршав човек'), *шкéбна* (: шкемба 'човек велика стомака');

-ан: *гу́зна* (: гузан 'човек велике задњице'), *ду́пна* (: дупан 'човек велике задњице'), *зу́бна* (: зубан 'човек великих зуба'), *ри́ћна* / *ри́цна* (: рићан / рицан 'човек рићих косматих површина'), *тр́бна* (: трбан 'човек велика стомака');

-ља: *вр́гна* (: вргља 'човек с бубуљицама'), *гр́бна* (: грбља 'човек с грбом'), *ду́пна* (: дупља 'човек велике задњице'), *зу́бна* (: зубља 'човек великих зуба'), *јевтíкна* (: јевтикља 'човек који кашље'), *кашљопрдна* (: кашљопрдља 'човек који кашље'), *кривозу́бна* (: кривозубља 'човек кривих зуба'), *мрдна* (: мрдља* 'особа која њише кукуовима кад хода'), *му́зна* (: музља* 'особа великих дојки'), *реткозу́бна* (: реткозубља 'човек ретких зуба'), *ска́пна* (: скапља 'мршав човек'), *ску́бна* (: скубља 'човек дуге, неуредне, рашчупане косе'), *тр́тна* (: тртља 'човек велике задњице'), *цýкна* (: цъкља 'човек буљавих, стакластих очију'), *чу́пна* (: чупља 'човек неуредне косе'), *широкодупна* (: широкодупља 'човек широких кукова'); *шкóбна* (: шкобља 'човек рохава лица'), *штрóкна* (: штрокља 'неуредан човек'), *шугна* (: шугља 'човек који има шугу'), *штр́бна* (: штрбља 'човек без зуба'), *шу́шна* (: шушља 'човек који шушка када говори');

-ња: *дл́гна* / *длáгна* (: длгња 'висок човек');

-оња: *кривокýкна* (: кривоклкоња 'човек с деформитетом ногу'), *церозу́бна* (: церозубоња 'човек ретких зуба');

-ча: *бу́лна* (: буљча 'човек буљавих очију'), *глу́вна* (: глувча 'глув човек'), *грíвна* (: гривча 'човек јаких обрва'), *гр́бна* (: грпча 'човек с грбом'), *гурна* (: гурча 'човек крмеливих очију'), *др́лна* (: дрљча 'човек крмеливих очију'), *ђумна* (: ђумча 'човек с ђубом на глави'), *жљéбна* (: жљепча 'човек великих уста'), *жмíрна* (: жмирча 'човек ситних очију'), *жму́рна* (: жмурча 'човек ситних очију'), *си́љна* (: сиљча 'човек ситних очију'), *ки́лна* / *ћи́лна* (: килча / ћилча 'човек с килом'), *кýлна* (: кълча 'човек истурених предњих зуба'), *крíвна* (: кривча 'човек који храмље'), *љи́гна* (: љикча 'човек који балави'), *пр́кна* (: пркча 'човек прћаста носа'), *пу́љна* (: пуљча 'човек пуних избачених уста'), *р́љна* (: рљча 'човек широких ноздрва'), *слéпна* (: слепча 'слеп човек'), *ћопна* (: ћопча 'човек с деформитетом ноге'), *ћорна* (: ћорча 'слеп човек'), *цёрна* (: церча 'човек ретких зуба'), *чéљна* (: чельча 'човек с деформитетом ногу'), *чу́љна* (: чуљча 'који је без једног ува; човек с окрњеним увом'), *штрóкна* (: штрокча 'неуредан човек'), *шугна* (: шукча 'човек који има шугу');

-ша: *глу́вна* (: глувша 'глув човек'), *гр́бна* (: грпша 'човек с грбом'), *дл́гна* / *длáгна* (: длгша 'висок човек'), *ду́пна* (: дупша 'човек велике задњице'), *клéмна* (: клемша 'човек великих, клемпавих ушију'), *кли́пна* (: клипша 'човек великих, клемпавих ушију'), *љи́гна* (: љикша 'човек који балави'), *ћопна* (: ћопша 'човек који храмље'), *ћорна* (: ћорша 'слеп човек');

Закључак

Истраживање је показало да су у говорима сврљишког краја у образовању назива за женска бића, у оквиру творбено-семантичке категорије *nomina attributiva*, заступљене и интегрална и суплетивна моција. Од 249 назива којима се означавају женске особе специфичних физичких особина, њих 75 (30%) настало је интегралном, а чак 174 (70%) суплетивном моцијом.

Од женских моционих суфикса у нашој грађи потврђени су: *-а*, *-ица*, *-ка*, *-ла* / *-ојла*, *-на*.

Највећу продуктивност има суфикс *-ка*, којим се твори више од половине (127) назива за женска бића. Корелативни мушки парњаци завршавају се следећим суфиксима: *-(а)ц* / *-(њ)ц* (8), *-ко* (63), *-ља* (4) *-оња* (3), *-ча* (18).

Моциони суфикс *-на*, непознат књижевном језику, други је по продуктивности у говорима сврљишког краја (67). Уједно, најшира је његова корелација с другим суфиксима мушких корелатива. Јавља се према седам корелативних суфикса којима се завршавају називи мушких лица: *-а* (3), *-ан* (5), *-ља* (21), *-ња* (1), *-оња* (2), *-ча* (26), *-ша* (9).

Књижевном језику непознат је и моциони суфикс *-ла* / *-ојла*, потврђен у интегралној моцији (5) и у корелацији са суфиксом *-ља* (1).

У књижевном језику моциони суфикс *-а* не учествује у образовању женских назива у творбено-семантичкој категорији *nomina attributiva*, док је у говорима сврљишког краја потврђено чак 39 оваквих назива насталих интегралном моцијом.

Још једна разлика у односу на књижевни језик огледа се у продуктивности суфикса *-ица*. Иако је ово у књижевном језику најпродуктивнији моциони суфикс, њиме се у говорима сврљишког краја изводи свега 10 назива за женска лица корелативних са мушким називима на *-ак* (1), *-(а)ц* / *-(њ)ц* (6), *-ик* (1), *-ко* (1), *-ча* (1).

Ради бољег увида дајемо табеларни приказ.

	и.м.	-а	-ак	-ан	-(а)ц / -(њ)ц	-ик	-ко	-ља	-ња	-оња	-ча	-ша
-а	39											
-ица			1		6	1	1				1	
-ка	31				8		63	4		3	18	
-ла / -ојла	5							1				
-на		3		5				21	1	2	26	9

Из табеле се може видети и да један моциони суфикс може стајати у корелацији са више „мушких“ суфикса: *-на* : *-ча*, *-ша* (*гљувна* : *гљувча*, *гљувша*); *-на* : *-ља*, *-ча*, *-ша* (*грбна* : *грбља*, *грпча*, *грпша*); *-на* : *-ан*, *-ља*, *-ша* (*дупна* : *дупан*, *дупља*,

душа) итд. Синонимија⁸ се остварује и међу суфиксима који се јављају у извођењу женских назива: *-ица, -ка: -(а)ц (врскавица, врскавка : врскавац); -ка, -на : -ча (кривка, кривна : кривча); -ка, -на : -ља (кривозупка, кривозубна : кривозубља)* итд.

Извор

САВИЋ-ГРУЈИЋ 2016, Савић-Грујић, Ана. *Антропографска лексика у говорима сврљишког краја – лингвогеографски приступ* (докторска дисертација, рукопис)

Литература

- БАБИЋ 1986: Babić, Stjepan. *Tvorba riječi u hrvatskome književnom jeziku*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- ВАРИЋ 1987: Varić, Eugenija. „Мосијски парњаци и њихова употреба”. *Rasprave ZV*, 13, Zagreb: str. 9–18.
- БОГДАНОВИЋ 1979: Богдановић, Недељко. „Говори Бучума и Белог Потока”. *Српски дијалектолошки зборник XXV* (Београд: Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ).
- БОГДАНОВИЋ 2000: Богдановић, Недељко. „Инвентар морфолошке проблематике призренско-тимочких говора”. *Српски дијалектолошки зборник XLVII* (Београд: Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ).
- БОШКОВИЋ 1936: Бошковић, Радосав. *Развитак суфикса у јужнословенској заједници*. Београд: Библиотека Јужнословенског филолога 6.
- КЛАЈН 2002: Клајн, Иван. *Творба речи у савременом српском језику. Први део: слагање и префиксација*. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- КЛАЈН 2003: Клајн, Иван. *Творба речи у савременом српском језику. Други део: суфиксација и конверзија*. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- МИЛОРАДОВИЋ 2007: Милорадовић, Софија. „Дијахрони и синхрони аспект аналитичких појава у српским народним говорима”. *Зборник Матице српске за славистику*, бр. 71–72, Нови Сад: Матица српска, стр. 357–375.
- РАДИЋ 2003: „О два аспекта балканизације српског језика”. *Јужнословенски филолог LIX*, Београд: Институт за српски језик САНУ, стр. 105–152.
- СТЕВАНОВИЋ 1975: Стевановић, Михаило. *Савремени српскохрватски језик I*. Београд: Научна књига.
- ЋОРИЋ 1979: Ћорић, Божо. „Творба назива за женска бића у јужнословенским језицима”. *Књижевни језик VIII*, бр. 3, стр. 31–41.
- ЋОРИЋ 1982: Ћорић, Божо. *Моциони суфикси у српскохрватском језику*. Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду.
- ЋОРИЋ 2008: Ћорић, Божо. *Творба именица у српском језику*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.

⁸ О суфиксној синонимији можемо говорити само условно јер различити суфикси утичу на семантичку диференцијацију на експресивном нивоу.

Ana Savić-Grujić

DERIVATION OF NOUNS MARKED FOR FEMALE GENDER FROM FORMS MARKED FOR MALE GENDER

In this paper we studied the derivational marking of nouns marked for female gender. The analysis is based on a corpus of over 200 noun derivatives which in the speech of the Svrljig area refer to females with certain pronounced physical traits. The corpus abounds in features which are known to be found among males and females, excluding those which were classified only as female, and whose male correlations were established by analogy. We outlined the productive suffixes in the derivation of nouns marked for female gender and their correlational pairs. In terms of the state of the literary language, this analysis has indicated that the productivity of the suffix *-ica*, one of the most productive suffixes in the derivation process of nouns marked for female gender in formal language of the Svrljig area is poor. On the other hand, the suffix *-na* which in the derivation process of nouns marked for female gender in the speech of the Svrljig area is the second most productive suffix right after the most productive suffix *-ka*, is not even noted in the literary language.

Keywords: derivation of nouns marked for female gender, derivational suffixes marked for female gender, the derivational-semantic category of nomina attributiva, the speech of the Svrljig area